

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย
กรณีศึกษา: ตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

วันที่รับ : 21 พฤศจิกายน 2567

วันที่แก้ไข : 17 กรกฎาคม 2568

วันที่ตอบรับ : 02 กันยายน 2568

ขวัญชัย ชัยอุดม^{1*} และธัญพิชชา พลายุชุมพล¹

¹สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

*corresponding author e-mail: kwanchai.c@lawasri.tru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย และเพื่อศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอุทกภัยของชุมชนตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 360 คน วิเคราะห์หาค่าร้อยละค่าเฉลี่ยและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยค่าสัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.43 โดยด้านการติดตามและประเมินผลมีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาด้านการกำหนดปัญหาและด้านการลงมือปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.70 2.44 2.41 และ 2.17 ตามลำดับ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย พบว่า เพศ และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนอายุ และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การจัดการอุทกภัย, ชุมชนหนองกระเบียน

Community Participation on Flood Management: A Case Study of Nong Krabian Sub-district, Ban Mi District, Lop Buri province

Received : 21 November 2024

Revised : 17 July 2025

Accepted : 02 September 2025

Kwanchai Chai-udom^{1*} and Thunpitcha Plaichumpol¹

¹Environmental Science, Faculty of Science and Technology, Thepsatri
Rajabhat University

*corresponding author e-mail: kwanchai.c@lawasri.tru.ac.th

Abstract

This research aims to examine the level of community participation in flood management and to investigate factors related to community involvement in flood management in Nong Krabian Subdistrict, Ban Mi District, Lopburi Province. Data were collected through questionnaires from a sample of 360 residents across nine villages. The data were analyzed using percentages, mean values, and Pearson's Correlation Coefficient to determine relationships between variables. The results revealed that the overall level of community participation in flood management was low, with a mean score of 2.43. Among the four aspects studied, participation was highest in monitoring and evaluation (mean = 2.70), followed by planning (2.44), problem identification (2.41), and implementation (2.17). Regarding the relationship between variables and community participation in flood management, gender showed a significant correlation at the 0.05 level. Age, occupation, and length of residence were significantly correlated with community participation at the 0.01 level. Additionally, income was significantly correlated with knowledge and awareness of general flood-related issues at the 0.01 level.

Keywords: participation, flood management problem, Nong Kra Bian community

บทนำ

จังหวัดลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากภูมิประเทศทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลพบุรีและลำน้ำสาขาไหลผ่านระหว่างอำเภอบ้านหมี่ อำเภอท่าวังและอำเภอเมืองจากทางทิศเหนือลงมายังทิศใต้แล้วไหลลงสู่แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพรหมนครศรีอยุธยา จากอดีตที่ผ่านมาพบว่าปริมาณน้ำฝนและมวลน้ำจากทางภาคเหนือ ส่งผลกระทบทางด้านอุทกภัยกับจังหวัดลพบุรีหลายครั้งโดยครั้งที่หนักที่สุด คือ ปี พ.ศ. 2554 และในปี พ.ศ. 2564 ได้เกิดปัญหาอุทกภัย น้ำท่วมบริเวณชุมชนริมฝั่งแม่น้ำและพื้นที่การเกษตรจำนวน 10 อำเภอจาก 11 อำเภอโดยมีผลกระทบกับพื้นที่ทางการเกษตรเสียหายกว่า 47,744 ไร่ การประมง 7,487.3 ไร่ และการปศุสัตว์ 2,904 ราย (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2564)

ตำบลหนองกระเบียนเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบ้านหมี่ ที่ได้รับผลกระทบแทบทุกปี เนื่องจากเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองชลประทานชัยนาท-ป่าสัก เมื่อปริมาณน้ำจากพื้นที่ทางตอนบนของจังหวัดลพบุรีไหลต่อเนื่องลงมาสะสมอยู่ในพื้นที่ลุ่มริมฝั่งคลองชลประทานและด้วยน้ำคลองชลประทานสูง จึงทำให้เกิดน้ำหนุยนากต่อการระบายก่อให้เกิดน้ำท่วมขังในชุมชนและพื้นที่ทางการเกษตรในตำบลหนองกระเบียน โดยล่าสุดเมื่อเดือนกันยายนพ.ศ. 2564 เกิดความเสียหายอย่างหนักในตำบลหนองกระเบียนทั้งหมด 9 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหนองคูใหญ่ หมู่ที่ 2 บ้านหนองโพธิ์ หมู่ที่ 3 บ้านหนองกระโดน หมู่ที่ 4 บ้านหนองกระเบียน หมู่ 5 บ้านท้ายลาด หมู่ 6 บ้านสระใหญ่ หมู่ที่ 7 บ้านหนองแพบ หมู่ 8 บ้านหนองตะโก และหมู่ที่ 9 บ้านหนองกระเบียน ประชาชนเดือดร้อน 826 หลังคาเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกระเบียน, 2565)

การจัดการปัญหาอุทกภัยที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดหลายประการ และขาดการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้เสียในชุมชนในการวางแผนเตรียมพร้อมรับภัยและการจัดการภายในชุมชน นอกจากนี้ยังปัญหาความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรสิ่งของบริจาคถุงยังชีพและการได้รับความช่วยเหลือล่าช้า เนื่องจากต้องรอให้ประกาศว่าเป็นพื้นที่ภัยพิบัติเสียก่อนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจะสามารถเบิกจ่ายงบประมาณมาให้ความช่วยเหลือประชาชนได้อีกทั้งหน่วยงานแต่ละหน่วยงานจะเข้ามาช่วยเหลือตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ และแนวปฏิบัติของแต่ละหน่วยงานทำให้ความช่วยเหลือล่าช้าและไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอุทกภัยไว้หลายคน เช่น ศุภวิชญ์ มีศิริพันธุ์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2565, น. 216) พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมือปัญหาอุทกภัย ในพื้นที่ตำบลปากแคว อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย อยู่ในระดับมาก และปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมือปัญหาอุทกภัยไม่แตกต่างกัน สมิตตานันท์ ไชยคำ และคนอื่น ๆ (2566, น. 39) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย หมู่ที่ 2 บ้านโรงวัว (ศรีบุญเรือง) ในเขตเทศบาลตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าอยู่ในระดับน้อยเนื่องจากการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัยในชุมชน ที่ยังขาดความต่อเนื่องเพราะในเขตพื้นที่ของชุมชนมีความเป็นสังคมเมืองสูง นอกจากนี้ Smith & Bond (2018) ได้ศึกษาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างทั่วถึงในการบริหารจัดการอุทกภัยชายฝั่ง: กรณีศึกษาในซัพพอล์ก ประเทศอังกฤษ พบว่าความแตกต่างในระดับความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีผลต่อการบริหารจัดการอุทกภัยเป็นอย่างมาก

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมเข้ามาแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยให้ความช่วยเหลือโดยการรับฟังปัญหาความเดือดร้อน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์การจัดการอุทกภัยที่ผ่านมาของชุมชนและมีกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาผลกระทบอย่างเป็นระบบนำมากำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแก้ไขอุทกภัยของตำบลหนองกระเบียน และเสนอแนะแนวทางประสานการทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจและการรับทราบสภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัย และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย
2. เพื่อศึกษาตัวแปรที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอุทกภัยของชุมชนตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่ประสบอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จำนวน 3,208 คน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 360 คน โดยใช้สูตร Taro Yamane และ กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยคิดเทียบสัดส่วนสำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดให้มีความคลาดเคลื่อน เป็น 0.05 โดยใช้สูตรดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนหน่วยประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ = 0.05

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจะใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลแบบสอบถามมี 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ความรู้และการรับรู้สภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน ลักษณะแบบถามถามเป็นแบบปลายปิด

ตอนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วย ด้านการกำหนดปัญหา ด้านการวางแผนแก้ไขปัญหา ด้านการลงมือปฏิบัติ และด้านการติดตามและประเมินผล

ตอนที่ 4 สิ่งที่ประชาชนต้องการจะได้รับหลังจากเกิดปัญหาอุทกภัย

วิธีการเก็บข้อมูล ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองกระเบียน ทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวน 360 ชุด มีการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และทดสอบหาความเชื่อมั่น โดยทดลองใช้ (pre-test) กับกลุ่มที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ผลการทดสอบแบบสอบถาม มีค่าสัมประสิทธิ์ที่เชื่อถือได้ Cronbach's Alpha = 0.95

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย โดยมีเกณฑ์ตามมาตราประเมินแบบลิเคิร์ต (Likert scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีการแปลความหมาย ของค่าเฉลี่ยดังนี้

4.20 - 5.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด

3.36 - 4.19 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับมาก

2.52 - 3.35 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

1.68 - 2.51 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับน้อย

0.84 - 1.67 หมายถึง มีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด

0 - 0.83 หมายถึง ไม่มีส่วนร่วม

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยการหาค่าร้อยละ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยค่าสัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation) เพื่อใช้ทดสอบค่าความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยทางด้านบุคคลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย และความรู้ความเข้าใจ การรับรู้สภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัย ตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ผลการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคล

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.5 เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 42.5 และส่วนใหญ่ มีช่วงอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.4 รองลงมาคือช่วงอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.9 มีระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า คิดเป็นร้อยละ 42.2 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 31.1 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มากถึงร้อยละ 29.7 รองลงมาคือ

อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 29.2 และส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.4 รองลงมาคือรายได้ 10,001 - 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.1

ความรู้ความเข้าใจและการรับทราบสภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัย ตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 79.43 โดยส่วนใหญ่ทราบว่าปัญหาอุทกภัยภายในชุมชนในแต่ละครั้งส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต และความเสียหายต่อทรัพย์สินและสภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนเป็นอย่างมาก การแก้ปัญหาอุทกภัยแต่ละครั้งควรเป็นความร่วมมือของผู้นำชุมชนกับประชาชนในหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย ตำบลหนองกระเบียน

ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 2.43 โดยด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ด้านการติดตามและประเมินผล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.70 รองลงมาคือ ด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 ด้านการกำหนดปัญหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 และด้านการลงมือปฏิบัติ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.17

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ประชาชนต้องการได้รับหลังจากเกิดปัญหาอุทกภัยตำบลหนองกระเบียน

สิ่งที่ประชาชนต้องการได้รับหลังจากเกิดปัญหาอุทกภัยมากที่สุด คือ เงินเยียวยาช่วยเหลือภายหลังน้ำท่วม คิดเป็นร้อยละ 3.89 รองลงมาคือการประสานงานช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คิดเป็นร้อยละ 2.78 ทุ่งยั้งชีพ คิดเป็นร้อยละ 1.11 ไฟฟ้าและน้ำสำรองใช้ในการอุปโภคบริโภค คิดเป็นร้อยละ 1.11 และพื้นที่รองรับการอพยพชั่วคราว คิดเป็นร้อยละ 0.56 นอกจากนี้ภาครัฐควรมีการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแผนป้องกันและแก้ไขปัญหามหาอุทกภัยให้ประชาชนในชุมชนได้รับรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานอย่างชัดเจน

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยตำบลหนองกระเบียน

เพศและอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยในทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนอายุและระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ปัจจัย	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาน้ำท่วม	
	ค่าสัมประสิทธิ์	ระดับนัยสำคัญ
เพศ	-0.107*	0.042
อายุ	0.291**	0.000
ระดับการศึกษา	-0.096	0.070
อาชีพ	-0.600*	0.000
รายได้	0.049	0.356
ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน	0.190**	0.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 *มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจและการรับทราบสภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

รายได้ มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจและการรับทราบสภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน มีความสัมพันธ์ในทางลบกับความรู้ความเข้าใจและการรับทราบสภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน

ระดับการมีส่วนร่วมทั้งหมดอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากชุมชนทราบอยู่แล้วว่าพื้นที่ประสบอุทกภัยเป็นพื้นที่เกิดอุทกภัยซ้ำซากเกือบทุกปี และทางภาครัฐก็ไม่ได้มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอุทกภัยในชุมชนของตน ซึ่งภาครัฐจะต้องดำเนินการแก้ไขโดยการลงพื้นที่เพื่อรับฟังข้อเสนอจากประชาชนในชุมชนที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนจริง สอดคล้องกับ ธเนศ ปราบปราม และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2562) ที่กล่าวว่าหากประชาชนมีความตระหนักและมีความพร้อมในการรับมืออุทกภัย จะทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการรับมืออุทกภัยอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาารายด้านแล้วพบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการกำหนดปัญหาอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากประชาชนทราบอยู่แล้วว่าชุมชนของตนเกิดปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากเกือบทุกปี และภาครัฐไม่ได้มีการเปิดเวทีให้ประชาชนในชุมชนได้เสนอความคิดเห็น และประชาชนในชุมชนไม่กล้าที่จะเสนอปัญหาของตนต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐโดยตรง แต่จะสื่อสารผ่านทางผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้านเท่านั้น ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับน้อย เช่นเดียวกันกับการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนแก้ไขปัญหายุ่งอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา แผนป้องกันและแก้ไขปัญหายุ่งอยู่ส่วนใหญ่ทางภาครัฐจะเป็นผู้กำหนดแผนเอง โดยไม่มีการจัดประชุมร่วมหารือกับทางชุมชน สำหรับด้านการลงมือปฏิบัติ ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่มองว่าการแก้ปัญหายุ่งอยู่เป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ประชาชน

ในชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนในชุมชนไม่ทราบข้อมูลข่าวสาร และแนวทางการแก้ไขปัญหายของทางภาครัฐอย่างละเอียด อีกทั้งการทำงานระหว่างภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนยังไม่มีความชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของแพรชเม พู ประเสริฐศรี และปิยะดา วชิระวงศกร (2558) ที่พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายุ่งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม กรณีศึกษาตำบลวังจิก อำเภโพนั้ระปะทัง จังหวัดพิจิตร ในด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง อาจจะเนื่องมาจากประชาชนในพื้นที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมบ้างแต่ไม่มากนัก เพราะบางครั้งไม่ทราบข้อมูลข่าวสารหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหายอย่างละเอียด รวมถึงการทำงานระหว่างภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ยังไม่มีแนวทางร่วมกันที่ชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งทางภาครัฐต้องทำการแก้ไข แต่ไม่มีการลงพื้นที่หรือรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ประสบปัญหาที่เดือดร้อนจริง ทำให้ตัดสินใจทำตามแนวทางของตนเองเป็นหลัก สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริเมธอร ยงพานิช และปิยะนุช เงินคล้าย (2566) ที่พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรเทาผลกระทบจากอุทกภัยของชุมชน ประกอบด้วยบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความร่วมมือของชุมชนในการเตรียมความพร้อมรับมืออุทกภัย การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับผู้บริหารพื้นที่ และการปรับตัวอยู่ร่วมกับอุทกภัย

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอุทกภัยในตำบลหนองกระเบียน มี 4 ตัวแปร คือ เพศ อายุ อาชีพ และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งจากการศึกษาของอดิศักดิ์ แสงบุญ และณณมล อนุสนธิ์พัฒน์ (2567) ที่พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัยมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการศึกษาของปิยะดา วชิระวงศกร และณณฐิณี ดีแท้. (2559) ก็พบว่า อาชีพหลักของประชาชนที่แตกต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาอุทกภัยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ตำบลหนองกระเปียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยแทบทุกปี เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองชลประทานชัยนาท-ป่าสัก หากมีปริมาณน้ำมากจากพื้นที่ทางตอนบนไหลมาสะสมอยู่ในพื้นที่ลุ่มริมฝั่งคลองชลประทาน ประกอบกับ ลำคลองที่ใช้ในการระบายน้ำในตำบลหนองกระเปียนอยู่สูงกว่าคลองชลประทานยากต่อการระบายจึงทำให้เกิดน้ำท่วมขังในชุมชนและพื้นที่ทางการเกษตร โดยที่ผ่านมามีการแก้ปัญหาความล่าช้า ภาครัฐจะเป็นผู้กำหนดแผนเอง และไม่มีการประชุมร่วมกับชุมชน โดยชุมชนทำได้เพียงเสนอความคิดเห็นผ่านทางผู้นำชุมชนเท่านั้น ถึงแม้ว่าประชาชนในชุมชนจะระดับความรู้ความเข้าใจ และรับทราบสภาพทั่วไปของปัญหาอุทกภัยอยู่ในระดับสูงแต่การแก้ไขปัญหาไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้ภาพรวมของระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับน้อย

ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอุทกภัย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการปัญหาอุทกภัยในชุมชน และชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยให้ประชาชนในชุมชนได้รับรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานและปัญหาที่ทำให้เกิดความล่าช้า เพื่อเป็นการชักจูงให้ประชาชนเข้ามาส่วนร่วมมากขึ้น อีกทั้งควรมีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการเผชิญเหตุอุทกภัยอยู่เสมอ โดยเฉพาะเครื่องสูบน้ำซึ่งมีไม่เพียงพอในขณะเกิดเหตุอยู่เป็นประจำ และผู้นำชุมชนจะต้องมีความกล้าหาญ สามารถตัดสินใจ สั่งการและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีบทบาทมากในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือเมื่อเกิดอุทกภัยอย่างทันท่วงที

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอุทกภัย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการปัญหาอุทกภัยในชุมชน และชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยให้ประชาชนในชุมชนได้รับรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานและปัญหาที่ทำให้เกิดความล่าช้า เพื่อเป็นการชักจูงให้ประชาชนเข้ามาส่วนร่วมมากขึ้น
2. ผู้นำชุมชนจะต้องมีความกล้าหาญ สามารถตัดสินใจ สั่งการและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีบทบาทมากในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือเมื่อเกิดอุทกภัยอย่างทันท่วงที

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาหลักการ 2P2R (Preparation / Prevention / Response / Recovery) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาอุทกภัยอย่างยั่งยืน
2. ศึกษาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS-Geographic Information System) ประยุกต์ใช้ในการหาข้อมูลพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย เพื่อนำไปวางแผนหาแนวทางร่วมกับชุมชนในการป้องกันปัญหาอุทกภัยได้อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้นำชุมชนทั้ง 9 หมู่บ้านและประชาชนในตำบลหนองกระเปียน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยนี้เป็นอย่างดียิ่ง จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2564, 22 มิถุนายน). ประกาศกองอำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดลพบุรี เรื่อง เขตพื้นที่ประสบสาธารณภัย (อุทกภัย) ในพื้นที่อำเภอบ้านหมี่ https://backofficeminisite.disaster.go.th/apiv1/apps/minisite_LRI21/204/content/266/download?filename=17e622717d2b9152f246d76f841c4cc0.pdf
- ธเนศ ปราบปราม, และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมืออุทกภัยในพื้นที่บ้านดอนตัน ตำบลศรีภูมิ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2(2). 33-41.

- นพดล ทะนิต๊ะ. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนเครือข่ายลุ่มน้ำห้วยยอด ในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร พื้นที่ต้นน้ำห้วยยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. สาขาการบริหาร และพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท.
- ปิยะดา วชิระวงศกร, และณัฐฉิณี ดีแท้. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 12(2). 4-23,
- แพรชมพู ประเสริฐศรี และ ปิยะดา วชิระวงศกร. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำยม กรณีศึกษาตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53. (หน้า 1322-1331). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิระมอร์ ยงพานิช, และปิยะนุช เงินคล้าย. (2566). การจัดการอุทกภัยโดยชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุง. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร*. 6(1). 106-115.
<https://doi.org/10.14456/issc.2023.10>
- ศุภวิชญ์ มีศิริพันธุ์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมือปัญหาอุทกภัย ในพื้นที่ตำบลปากแคว อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย. *Journal of Modern Learning Development*. 7(5). 216-228.
- สมิตตานันท์ ไชยคำ, กฤตบุญ คำทิพย์โพธิ์ทอง, ชินวุฒิ รัตนพัฑฒ์, และรุ่งนภา อุตมะธานี. (2566) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาอุทกภัย หมู่ที่ 2 บ้านโรงวัว (ศรีบุญเรือง) ในเขตเทศบาลตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารช่วงผลึก*. 17(2). 38-53.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกระเบียน. (2565, 12 ตุลาคม). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2561-2565) เพิ่มเติม ฉบับที่ 3*. https://www.nongkrabian.go.th/dnm_file/project/154744026_center.pdf
- อดิگانต์ แสงบุญ และณฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2567). แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการปัญหาอุทกภัย กรณีศึกษาชุมชนเทศบาล ตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารมมร ล้านนาวิชาการ*. 13(1). 1-9.
- Smith, J., & Bond, A. (2018). Delivering more inclusive public participation in coastal flood management: A case study in Suffolk, UK. *Ocean & Coastal Management*, ปีที่161, 147-155.
<https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2018.04.026>